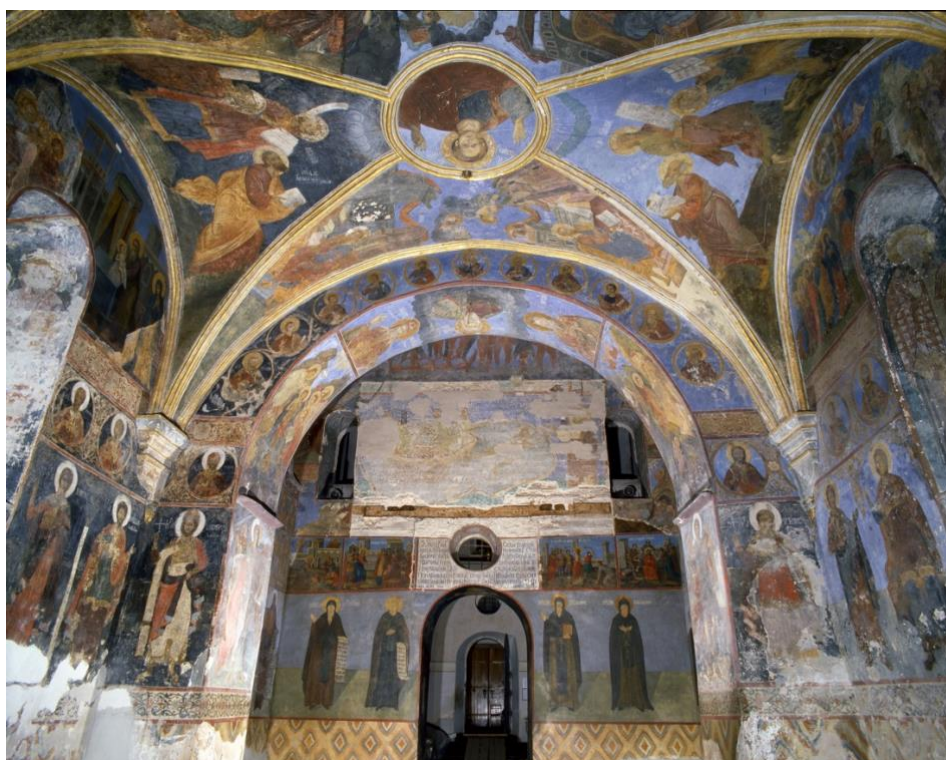

Church of the Saviour in Berestove in Kyiv, a temple on the UNESCO World Heritage List

Alina Kondratiuk, National Preserve 'Kyiv-Pechersk Lavra'

Series Byzantina. Ukrainica, 1, 2022

The Church of the Saviour (Transfiguration) in Berestove is located near the architectural ensemble of the Pechersk Lavra (Kyivan-Caves monastery), to the north of the complex, on the territory of the Saviour's Bastion as the citadel of the Kyiv Fortress. The church belongs to a small group of monuments from the Kyivan Rus period that have survived to our time, although in a much changed form. The church was built in the late 11th - early 12th centuries in the village of Berestove, near the country residence of the Kyiv princes, probably at the expense of Vladimir II Monomakh (1113-1125). In the chronicles, it is mentioned as the burial place of the Monomakhs family.

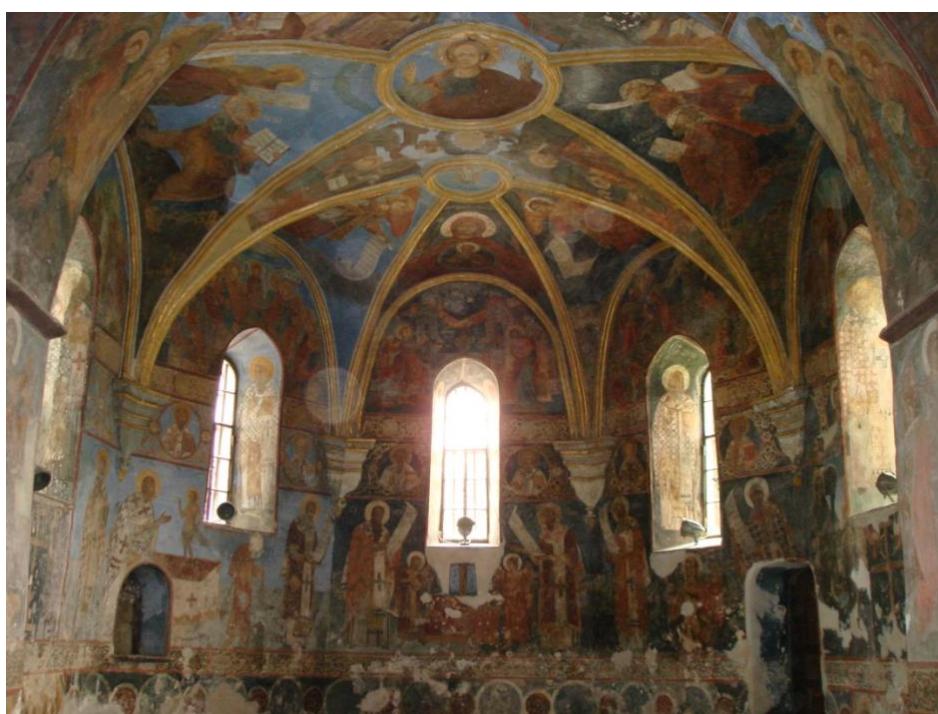

1. Church of the Saviour in Berestove, the interior

The Church of the Saviour in Berestove is a large five-storey brick church, which consists of four different parts. Its oldest core is the former ancient narthex (second half of the 11th - beginning of the 12th century). Later extensions are: three apses on the eastern facade (mid-17th century), the western vestibule (mid-18th century) and the bell tower (early 19th century). The

peculiarity of this unique monument is the combination of several stylistic trends that characterize the millennial development of Ukrainian church architecture built in the traditions of the Byzantine school with allusion to the gothic and the later contributions of the 1640s. The renovation is indebted to the initiatives of the Metropolitan of Kyiv, Peter Mohyla. The extensions and decorative elements of the mid-18th century are in the style of Ukrainian Baroque, but the bell tower was built in classical form.

In 1947, a symbolic Labradorite sarcophagus was erected in the northern part of the narthex of Prince Yuri Dolgoruky (Grand Duke of Kyiv in the periods 1149–1150, 1155–1157). According to sources from the chronicles, he was buried in the Church of the Saviour.

2. Church of the Saviour in Berestove, interior

In 1970, during the consolidation of the plaster on the western wall of the narthex under the 17th century scheme of painting, restorers Arkady Marampolsky, Volodymyr Babyuk, and Gryhory Chestneyshy discovered the original frescoes (late 11th – 12th centuries), in particular the composition *The Appearance of Jesus Christ to the disciples on the Sea of Tiberias*.

The subject matter of these mural paintings is uncommon in Byzantine art. The third appearance of the Saviour to the disciples after the Resurrection and the teachings of Apostle Peter is depicted. The location of the fresco on the west wall may indicate that in the theological plan of the church the idea of intercession was central to the Christological cycle, which is due to the dedication of the church to the Feast of the Transfiguration. The fresco has no direct analogues in

the monumental painting of Kyiv of that time, but demonstrates the stylistic closeness to the best examples of the Constantinople painting school of the 11th century. A particular parallel is drawn with the mural paintings from the monastery church of Our Lady of Eleusa near Velusa in Macedonia (1085-1093).

Most of the surviving decorations of the church of the Saviour were made in later times, in 1643-1644, and belong to the tradition of post-Byzantine art. The creators of this mural are considered to be Greek masters, invited by the Metropolitan of Kyiv Petro Mohyla.

3. The foundation composition

The mural painting scheme of the 1640s is quite archaic and recalls the art of the Macedonian Renaissance. At the same time, in style, the mural paintings focus noticeably on the style of Byzantine art of the Palaeologan Renaissance. There are the canonical images of Christ and the Mother of God in different types, the Dodecaorton typical of the post-iconoclastic period, and the images of numerous saints. Two *series* of passionate scenes encircle the perimeter of the wall of the inner narthex. By creating a new painting in the church Greek masters successfully used the structure of a specific late Gothic vault. Some scholars compare the paintings with realizations in Romania (Clocociov, Brebu) and Greece (Veria).

4. The Annunciation

The scheme of painting in the church presents a number of saints from the Greek pantheon - Sts. Anthony the Great, Sava the Blessed, Ephraim the Syrian, and others, who were not very popular in the art of Ukraine in previous periods.

The monumental ensemble has features associated with the influence of western art. This is revealed in greater realism compared to the painting of the previous period, with the representation of household items and various accessories. Mannerist ornaments in the church and altar indicate the use of European engraved models by artists. New features can be noted in the interpretation of the faces of figures: in contrast to two-dimensional depiction, there is plasticity in the modelling of faces with light and shade and they are vividly individualized. One of the most interesting and vital images is the portrait of St. Petro Mohyla, placed in the founder's *Deesis* composition of the inner narthex.

In 1990, given the global and national importance and *its* exceptional historical, scientific, architectural, and artistic value, the Church of the Saviour in Berestove was included in the UNESCO World Heritage List, along with other buildings of the Kyjiv-Pechersk Lavra from the 11th to 19th centuries.

Translation by Waldemar Deluga

Revised by Caroline Boddy and Claire Brisby

Bibliography

1. Сементовский Н. М., *Древнейшая в России церковь Спаса на Берестове*, Киев 1877.
2. Лашкарев П. А., Что осталось от древней киевской церкви Спаса на Берестове, *Труды Киевской Духовной Академии*, 1867, no. 7, pp. 127-138.
3. [Лебединцев П.] Спас на Берестове, *Киевская старина. Ежемесячный исторический журнал*, 1888, no. 7, pp. 8-11.
4. Петров Н. И., Древняя стенопись в Киевской Спасской на Берестове церкви (оттиск из журнала, *Труды Киевской Духовной академии*, Киев 1908, pp. 1-33.
5. Шероцкий К. В., Киев. Путеводитель, Киев 1917 (reprint: Киев 1994)
6. Логвин, Г. Н., *Киев*, Москва 1960.
7. Логвин Г. Н., Монументальний живопис XIV – першої половини XVII ст., *Історія українського мистецтва*, vol. 2, Київ 1967, pp. 157-207.
8. Проектные предложения по реставрации фрески и масляной живописи в церкви Спаса на Берестове (рукопис), in: *Архів науково-дослідного відділу вивчення мистецької спадщини НКПІКЗ*, Київ 1969.
9. Логвин, Г. Н. Киев, Москва 1982.
10. Килессо С. К., Киево-Печерская лавра, Москва 1975.
11. Овсійчук В. А., *Українське мистецтво XIV - першої половини XVII ст*, Київ 1985.
12. Жолтовський П. М., *Монументальний живопис на Україні XVII–XVIII ст*, Київ 1988.
13. Делуга В., Молдавсько-волооські елементи в церковних розписах Києва за часів Петра Могили in: *Петро Могила і сучасність (до 400-річчя від дня народження). Тези доповідей і повідомлень міжнародної конференції. Київ, 14-16.03.1996 р.*, Київ 1996, pp. 34-36.
14. Кабанець Є. П., Дослідження стінопису церкви Спаса на Берестові, in: *Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення. Тези та матеріали доповідей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю Національного науково-дослідного реставраційного центру України. ННДРЦ*, Київ 1998, pp. 58-59.
15. Кабанець Є. П., Церква Спаса-на-Берестовім та еволюція візантійських форм в українському малярстві XVII ст., in: *Історія релігій в Україні. Матеріали VIII*

- міжнародного круглого столу (Львів, 11-13 травня 1998 року)*, Львів 1998, pp. 110-111.
16. Krasny P., Odbudowa kijowskiej cerkwi Spasa na Berestowie przez metropolitę Piotra Mohyłę a problem nawrotu do gotyku w architekturze sakralnej Rusi koronnej w XVII wieku, *Biuletyn Historii sztuki*, 2000, no. 3-4, pp. 348-349. https://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/1700/1/Krasny_Odbudowa_kijowskiej_cerkwi_Spasa_na_Berestowie_2000.pdf
 17. Кабанець Є. П., Петро Могила та історія архітектурної реставрації церкви Спаса на Берестові, *Хроніка - 2000. Український культурологічний альманах*, 60 (2004), pp. 466-478.
 18. Лопухіна О. В., Пітатєлева О. В., Ченцова В. Д. Поствизантийские фрески церкви Спаса на Берестове в контексте письменных источников и художественно-иконографического анализа, in: *Каптеревские чтения- 13. Сборник статей*, ed. Н. П. Чеснокова, Москв 2015, pp.179-220.
 19. Ченцова В. Д., Пітатєлева О. В., Лопухіна О. В., Авторство фресок XVII ст. церкви Спаса на Берестові в світлі нових досліджень, *Лаврський альманах*, 29 (2014), pp. 182-202.
 20. Міляєва Л. С., Митрополит Петро Могила і духовне середовище Києва 30–40-х рр. XVII ст., *Хроніка - 2000. Український культурологічний альманах*, 60 (2004), pp. 403-418.
 21. Кондратюк А. Ю., Розписи церкви Спаса на Берестові доби Петра Могили. Проблематика й перспективи дослідження, *Студії мистецтвознавчі*, 2008, no. 4, pp. 41-55.
 22. Кондратюк А. Ю., Деякі проблеми дослідження й каталогізації стінопису церкви Спаса на Берестові, in: *Волинська ікона: дослідження та реставрація*, Луцьк 2008, pp. 80-84.
 23. Кондратюк А. Ю. Деякі особливості системи розписів могилянської доби церкви Спаса на Берестові, *Чернігівські старожитності. Науковий збірник* [= Матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції «Християнські старожитності Київської Русі»], 2 (2009), pp. 169-172.
 24. Кондратюк А. Ю. К вопросу иконологии монументальной живописи церкви Спаса на Берестове, *Филевские чтения. Тезисы десятой научной конференции по проблемам русской художественной культуры XVII первой половины XVIII вв. 14-16 декабря 2010 года*, Москва 2010, pp. 29-30.

25. Кондратюк А. Ю., Монументальний живопис церкви Спаса на Берестові доби Петра Могили: проблематика і перспективи дослідження, *Дриновський збірник*, 5 (2012), pp. 305-314.
26. Кондратюк А. Ю., Розписи церкви Спаса на Берестові в контексті поствізантійського мистецтва: до постановки проблеми, in: *Церква-наука-суспільство*, Київ 2015, pp. 68-70.
27. Кондратюк А. Ю., Стінопис церкви Спаса на Берестові 40-х рр. XVII ст. і проблематика дослідження іконографії поствізантійського мистецтва у вітчизняному мистецтвознавстві, in: *Ювілей НАОМА: мистецький контекст в Україні XX століття: традиції та новації мистецтвознавчої діяльності. Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 100-річчю заснування Української академії мистецтва. 25-28 квітня 2017 р.*, Київ 2018, pp. 89-90.
28. Комеч А. И., Церковь Спаса на Берестове в Киеве, in: *Русь Киевская – Русь Московская: Сборник статей по итогам конференции «Мономаховичи и восточнославянская государственность. Роль Юрия Долгорукого в историческом процессе»*, Москва 2003.
29. Кондратюк А.Ю., Остапчук А.М., Реставрації стінопису церкви Спаса на Берестові радянської доби та періоду Незалежності України, in: *Волинська ікона: дослідження та реставрація. Науковий збірник. Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції, м. Луцьк, 21-22 жовтня 2010 року*, vol. 17, Луцьк, 2010, pp. 103-104.
30. Кондратюк А.Ю., Церква Спаса на Берестові – важлива частина спадщини святиителя Петра Могили (до питання взаємодії літургійної практики і образотворчого мистецтва могилянської доби), *Труди Київської Духовної Академії*, 16 (2012), pp. 357-363.
31. Tchentsova V., Pour un corpus des inscription grecques de l'église Saint-Sauver de Berestovo, *Museikon*, 1 (2017), pp. 77- 94.
https://www.academia.edu/35584364/Museikon_1_2017
32. Кондратюк А. Ю., Система розписів церкви Спаса на Берестові 40-х рр. XVIIст. як ремінісценція мистецтва доби Македонського Відродження, in: *Могилянські читання–2018. Дослідження сакральних пам'яток України. Зб. наук. Праць*, Київ 2018, pp. 135-139.
33. Tchentsova, Les peintures de l'églises Saint-Sauver de Berstovo remarques sur le programme iconographique et épigraphique, *Museikon*, 4 (2020), pp. 193-208.